

A www.csendor.com szerkesztőjének megjegyzése: A cikket, amely az *Obsitos Detektívek Lapjának* 2018/1–2. számában is olvasható, írója engedélyével közöljük. A *bűnügyi nyomozás kézikönyve*, valamint e cikk Jegyzeteiben említett, *A csendőrség úttörői* c. könyv is olvasható honlapunkon át, valamint a honlapunk révén a Széchényi Könyvtár elektronikus részlegében (MEK) is.

Dr. Kovács Gyula

A „szél kergette vagabund”¹

Pályakép Endrődy Gézáról, Magyarország első kriminalisztikai szakkönyvének szerzőjéről

A bűnügyi nyomozás tudományának első hazai szakkönyve 1897-ben, 121 évvel ezelőtt jelent meg Losoncon, Endrődy Géza tollából, a Kármán-féle Könyvnyomda gondozásában. A második kiadás egy esztendővel később, 1898-ban, 120 éve látott napvilágot Budapesten, Singer és Wolfner gondozásában. Ennek az egyedülálló műnek a címe: *A bűnügyi nyomozás kézikönyve*.

A budapesti megjelenés 120. évfordulója már önmagában is okot szolgáltat a szerzőt méltató, vázlatos pályakép elkészítésére. *A bűnügyi nyomozás kézikönyve* azonban nem csupán egy antik könyvritkaság: a méltatlanul elfeledett, de visszafogottan fogalmazva is kevésbé ismert szerző munkája igazi csemege a kriminalisták számára. A szakkönyv megállapításainak bizonyos részei napjainkban is érvényesek, sőt, továbbgondolásra alkalmasak és érdemesek. Nem mellesleg a – munkaszervezési, nyomozásetikai, rendvédelem-történeti, valamint krimináltechnikai, krimináltaktikai és kriminálmetodikai ismereteket egyaránt tartalmazó – kézikönyv kriminalisztikatörténeti kuriózum, egyben kortörténeti dokumentum, és nem csak a beavatottak számára.

A kézikönyv szerzőjének neve mellé sokan társítják a „csendőőr főhadnagy” jelzőt, ami nem teljesen helytálló. Endrődy ugyan 1883 májusától 1895 áprilisáig valóban csendőrtisztként szolgált (főhadnagyi rendfokozattal vonult nyugállományba), de *A bűnügyi nyomozás kézikönyve* első kiadásakor (1897) Losonc, a második kiadás megjelenésekor (1898) pedig Gyula rendőrkapitánya volt. A kézikönyvet tehát rendőrként írta, és „*mint rendőrkapitány halt meg 1900. szeptember hó 12-én*”.²

Vizsgáljuk meg Endrődy Géza, az egykori honvéd-, majd csendőrtiszt, illetve városi rendőrkapitány életének fontosabb állomásait.

A nógrádi honvédújonctól a gyulai rendőrkapitányig

Kisendréd Endrődy Géza, az egykoron Heves vármegyéhez tartozó Tar³ községben látta meg a napvilágot, 1851. november 27-én. Földbirtokos családból származott. A középiskolát Késmárkon, a főgimnáziumot Losoncon és Debrecenben végezte, majd jogot hallgatott Pozsonyban. Huszonegy esztendősen szerelt fel a magyar királyi honvédség hivatásos állományába: „1872. március 25-én rendes sorozás útján tizenkét évre avattatott fel a m. kir. 52. számú nógrádi honvédszászlóaljhoz. Újonckiképzésre 1872. október 8-án vonult be. Tizedes 1872. december hó 1., szakaszvezető 1873. július hó 1., címzetes őrmester 1873. szeptember hó 9-ével”.⁴ A pozsonyi IV. kerületi tisztképző iskolában 1872. december 1-jén előbb hadapródi vizsgát tett (szabadságolt állományú hadapróddá 1873. szeptember 16-án nevezték ki), utána pedig a magyar királyi honvéd Ludovika Akadémia (a továbbiakban: Ludovika) hallgatója

volt. Az akadémiai vizsgák abszolválását követően 1874. november 1-jén nevezték ki hadnagyi rendfokozatban, a tényleges állományba. A magyar királyi 64. számú esztergom-komáromi honvédszászlóaljhoz 1874. november 25-én helyezték át.⁵

Nem sokáig szolgálta fegyverrel a hazát: „*a tettleges szolgálatból, hogy feldegyi Fellner Etelkával egybekelhessen, kilépett és Vecseklőben (Nógrád m.)⁶ telepedett le*”,⁷ ugyanis a család a szükséges kauciót⁸ nem tudta előteremteni. A tiszti rendfokozatról való önkéntes lemondást követően, mint védkötelest, közhonvédként a magyar királyi 50. számú pest-jászsági honvédszászlóaljhoz osztották be.

Vecseklőben „*1883. máj. 15-ig mint körjegyző működött, midőn az akkor alakult m. kir. csendőrséghez⁹ kérte beosztását, hova ő felsége által, régi rangjának megtartása mellett kineveztetett és előbb Szegeden, majd Verseczen¹⁰ és 1888. nov. óta Miskolcson él hivatásának; főhadnaggyá 1886-ban neveztetett ki*”.¹¹ A miskolci IV. számú csendőrkerületnél 1895. május 1-jéig szolgált, majd egészségi állapotára tekintettel nyugállományba vonult; ekkor a 44. életévét taposta.

Megjegyzendő, hogy a „*boldog békeidőkben*” [lényegében a kiegyezés (1867) és az első világháború (1914) közötti időszakban], illetve a két világháború között, nem volt szokatlan, valamint nem váltott ki közfelháborodást sem, ha a honvédelmi és/vagy a rendvédelmi feladatokat ellátó szervek (jobbára a honvédség, a csendőrség és a rendőrség) hivatásos állományú tagjai idejekorán, nem ritkán 15–20 év tényleges szolgálat után nyugállományba vonultak. A szolgálati nyugdíj ugyanis szerény, de biztos megélhetést nyújtott a közmegebecsülésnek örvendő „*obsitos hadfik*” számára. Sokan ezért (is) vállalták be a hivatásos szolgálattal járó többletkövetelményeket és pluszterheket.

Példának okáért, miháldi báró Splényi Ödön (1842–1909), a székesfőváros első detektív-főnöke (1886), első ízben 1876-ban – 34 évesen, honvédszázadosként – vonult nyugállományba. Nem melleleg Splényi báró, aki alig 18 esztendősen már harcolt az olasz hadjáratban, és a Ludovika¹² egyik alapító tanára volt (1872), minden bizonnyal ismerte, sőt, oktatta Endrődy Gézát.¹³

Endrődy Gézát 1896-ban reaktiválták: 1897-ben Losonc rendőrkapitánya, majd „*1898. március 1-jével Gyula r. t. város rendőrkapitányává neveztetett ki, Békés vármegye főispánja által. (...) Mint rendőrkapitány halt meg 1900. szeptember hó 12-én. Hamvait a gyulai római katolikus temetőben helyezték örök nyugalomra*”.¹⁴ Haláláról az akkori idők legnépszerűbb képes hetilapja, a Vasárnapi Újság az 1900. évi 38. számában (szeptember 23.) is megemlékezett.

Endrődy főhadnagy magyarul tökéletesen, németül és szerbül kielégítően beszélt. Magyarországot helyőrségelése során jól megismerte. Magas, nyúlánk, erős testalkatú férfi volt. Kiváló szellemi képességgel és gyors felfogással bírt. Szakmailag igencsak felkészült volt, csendőrtisztként nagy becsvággyal és szorgalommal felelt meg hivatásának.

Kitüntetései:

- 1885-ben „*kiváló figyelmet érdemlő, buzgó és fontos feladatának sikeres megoldásáért*”¹⁶ honvédelmi miniszteri dicsérő elismerésben részesült;
- 1888-ban – az 1887. év tavaszán a Dél-Magyarországon pusztító árvíz alkalmával a védekezési és mentési munkálatoknál tanúsított sikeres tevékenységéért – ugyancsak honvédelmi miniszteri dicsérő elismerésben részesült.

...szolgálatja, legutóbb leveletárnoka, elete 69-ik évében, Hernád-Zsadányban. — JÁMBOR GYULA, a megyetem titkára, előbb a kolozsvári egyetem tanácsjegyzője, ki az irodalommal is foglalkozott, s mint a Nemzeti Szalon választmányi tagját, a művészi körökben is jól ismerték, 48 éves korában, Budapesten. — LOSONCI FARKAS BÉLA, birtokos és gyógyszerész, Mező-Csáthon, s nagy kiterjedésű rokonság gyászolja. — ENDRŐDY GÉZA, nyug. csendőrfőhadnagy, Gyula város rendőrkapitánya, 49 éves korában. Több szépirodalmi művet, és számos rendészeti szaktanulmányt írt; alapítója és több éven keresztül szerkesztője volt a «Magyar Csendőr», később «Rendőri Lapok» című szaklapnak. — OGNIS GYULA, a 14. huszárezred ezredese, 54 esztendő, Kecskeméten. — STOJSAVLJEVIC MIKLÓS, a 35. dandár parancsnoka, Kolozsvárott. — MAROSFELEI LENGYEL LAJOS, 52 éves korában, Kolozsvárt. Fia volt néhai Lengyel Józsefnek, a keresztúrvidéki egykori népszerű orvosnak, a ki részt vett a szegesi csatá-

Endrődy Géza gyászjelentése¹⁵

A férj és családapa

Endrődy Géza 1875-ben nősült. A Feldegyi Fellner Etelkával kötött frigy vitán felül szerelmi házasság volt, hiszen a házassági óvadék (kaució) letételének hiánya miatt, csak úgy vehette nőül kedvesét, hogy önként lemondott tiszti rendfokozatáról.

A házasságból két fiú- és négy leánygyermek született.

A fiúgyermek közül László utászsázados volt, a Lipót-rend,¹⁷ a Vaskorona-rend¹⁸ és az ismételt Katonai Érdemkereszt¹⁹ tulajdonosa, aki 1918-ban az olasz harctéren hősi halált halt. Géza honvédtörzstisztként szolgált, 1923-ban vitézzé avatták.

A lapszerkesztő és szakíró

Endrődy „első irodalmi kísérlete a Dolinay által szerkesztett *Tanulók Közlönyében* (1870. *Az én vágyaim cz. dal*) jelent meg; később *Pozsonyban*, mint a tisztképző tanfolyam hallgatója a *Pozsony-vidéki Lapokba* társadalmi, s ugyanakkor a *Halász Károly Honvéd című lapjába* katonai cikkeket írt; ez utóbbi lapnak mint ludovici hallgató is munkatársa maradt; a *Ludovica Académia Közlönyébe* hadtörténelmi cikkeket (1871. *Polgár és Katona stb.*) és a *P. Naplóba* a *Ludovica Académia* szervezetéről írt 1874–75-ben, mint *Tatán állomásozó hadnagy*, a *Győri Közlönynek* és az ugyanott megjelent *Szabad Polgárnak* állandó tárczaírója volt, és mind a két lapba apróbb genreket,²⁰ elbeszéléseket és verseket írt. Visszatérve a polgári életbe, verseket, tárczákat, társadalmi s közigazgatási cikkeket írt a *Nógrád megyei Lapokba*, *Losonc* és *Vidékébe*, s a *Barta László* által szerkesztett *Községi Közlönybe*; továbbá *Palócz photographiák cz. genreket* a *Magyarország s a Nagyvilágba*. *Verseczen* segített meg-alapítani s szerkeszteni *Perjessy Lajos fő-reáliskolai tanárnak* a *Délvidéki Nemzetőrt*; nagyon szűken lévén munkatársak dolgában, a lapot úgyszólván csak ketten írták; az akkor szárnyait próbálgató *Herczeg Ferencz* is fölkereste őket egy-egy tárczával”.²¹

Főbb művei:

- A bűnügyi nyomozás kézikönyve (első kiadás: Kármán-féle Könyvnyomda, Losonc, 1897; második kiadás: Singer és Wolfner, Budapest, 1898)
- Alapvetés a csendőr erkölcsi neveléséhez (Kaufman Nyomda, Máramarossziget, 1902)
- Katonai iránytan (első kiadás: Miskolc, 1892; második kiadás: Hunnia-nyomda, Esztergom, 1896)
- Magyarország rendőrsége és az államosítás (Gyula, 1898)
- Őszi verőfény – Költemények (Miskolc, 1890)
- Photographiák – Beszély-gyűjtemény (Czéh Sándor, Győr, 1876)
- Útmutató a nyomozó szolgálatban – Segédlet (Szeged, 1899)

A „szél kergette vagabund”

A „magyar irodalomtörténet által is számon tartott, hat gyermeket felnevelő, németül és szerbül is beszélő Endrődy Géza”²² már 1870-ben, tehát tizenkilenc esztendőskorában verseket és novellákat publikált. Ez ténykérdés.

Azt viszont gyaníthatóan csak kevesen tudják, hogy Endrődynek 1896 első hónapjaiban – például Gárdonyi Géza, Heltai Jenő és Ignótus munkái mellett – versei jelentek meg az Esztergom és Vidéke tárcarovatának hasábjain. Arra pedig ki gondolna, hogy az általa szerkesztett Magyar Csendőrben (ugyancsak 1896) Pósa Lajos versei mellett az „oroszlánkörmeit még csak próbálgató” Krúdy Gyulának (az írófejedelem ekkor mindössze tizennyolc éves) folytatásokban közölt kisregényei, elbeszélései és cikkei jelentek meg (egy számban nem ritkán több írása is).

Idézzük fel, hogyan vélekedik Bodri Ferenc Krúdyról és Endrődyről a Kortárs hasábjain.

„Kis-endrédi Endrődy Géza, maga is szél kergette vagabund.²³ Pályaképe a Szinnyeiből és felújított folytatásának adataiból kibontható. A >>Kézsmárkon<< iskolázott, majd a pozsonyi tisztképzőn, végül a Ludovikán végzett hadnagy rövidke időt tölt csapatszolgálaton – házassági tervei alá nem került kaució. Nősülését követően közhivatalnok lett, utóbb a frissen létesült Magyar Csendőrség (1882. január 1.) kötelékében kér s nyer beosztást, előbb Szegeden, majd Versecen, utóbb Miskolcon és Tatán. A vármegyei irányítás alól fokozatosan kivonva formálódott a központosított hatalmi szervezet, az újjáalakításban a ludovikás hadnagy kitűnő szervezőnek bizonyult – gyakori állomáshelyváltása ebből ered.

Endrődy és neje²⁴

Vándorlása során a helyi lapokban szakmájához illő írásai jelengetnek meg, ugyanígy tárcái, >>genrei<< és versei. Versecen ő alapította a Délvidéki Ellenőrt, és lapot alapított Esztergomban is. 1896 első hónapjaiban szaktanulmánya (A városok és a csendőrség) és versei jelentek meg Gárdonyi, Kóbor Tamás, Kozma Andor, Heltai Jenő, Ignóty és mások munkái mellett az Esztergom és Vidéke tárcarovatának hasábjain. Nyugdíjazása után, 1895 végén költözhetett Esztergomba, ahonnan pár hónap után Budapestre került. Innen újra aktiválták: Losonc, majd Gyula rendőrkapitánya lett.

Verseskötetét és >>beszélgényűjteményét<< jegyzik az annaleszek,²⁵ szaktárgyú tanulmányait és könyveit úgyszintén. Magyar katonai iránytan című kötetének második kiadása például Esztergomban nyomtatott 1896 nyarán. A kiadás műhelye Gerenday József >>villanyáramra berendezett Hunnia-nyomdája<< volt. Gyulán majd a Magyarországi rendőrsége és az államosítás című beszámolóját nyomtatja ki (1898), Budapesten ugyanekkor A bűnügyi nyomozás kézikönyve

jelenik meg tőle, Szegeden pedig Útmutató a nyomozó szolgálatban című >>segédlete<< (1899).

Esztergomban 1896. január elejétől augusztus végéig jelent meg szerkesztésével szombatoként a Magyar Csendőr – Szakismereteket terjesztő és szórakoztató közlöny című folyóirata, amelyben Pósa Lajos versei mellett Krúdy Gyula folytatásokban közölt kisregényei, elbeszélései és cikkei találhatók, egy számban gyakorta több is. Említettem Krúdy álneveit, ezek inkább a >>szakirányú<< cikkek és elbeszélések (Csendőrök a hegyekben, Ki a bátor?, A csendőr, Az öreg tolonc, A bűnös ember fotográfiája, Megöltek egy csendőrt?) alatt olvashatók. Nyolc folytatásban egy kisregény (Egy lány, két legény) és a közben másutt is közölt novellák mellett találkozhatunk néhány bájos moralitású értekezéssel is (A magyar címer, A lobogó becsülete, A mi édesanyánkról) – a szorgalmas külmunkatárs minden szerkesztői kíváncsisághoz készséggel alkalmazkodott.

Egy május végi lapszámban jelent meg a hír, majd egy hét után az előfizetési felhívás a tervezett gyűjteményről, a Megöltek egy csendőrt? négy folytatásával (május 30–június 13.) párhuzamosan. Evvel szakad meg az író és a hetilap termékeny násza, hiszen közben a laptulajdonos Budapestre költözött. A nyári hónapokban még innen utazgatva szerkeszti szürkülő közlönyét, de augusztus végétől a fővárosban kiadott Rendőri Lapok harmadik évfolyamába

olvasztja be, amelynek egyik szerkesztője lett. Ennek sem sokáig, mert Losoncról, majd Gyuláról aligha lehet budapesti folyóiratot szerkeszteni.”²⁶

A „szél kergette vagabund” nagyon korán elment, viszont az alig ötven esztendő alatt legalább száz évet élt. Azt gondolom, kár volt olyannyira sietnie: még bőségesen akadt volna tennivaló itt is, ott is...

*Kisendrődi Endrődy Géza*²⁷

Jegyzetek

¹ Bodri Ferenc: *Apokrif Krúdyról* című írásában illette ezzel a jelzővel Endrődy Gézát. Kortárs – Irodalmi és kritikai folyóirat 2001. november 11. szám (Magyar Írószövetség, Budapest, 2001). Internetes elérhetőség: <http://home.hu.inter.net/kortars/0111/bodri.htm> (letöltés: 2018. január 29.).

² Dr. Preszly Lóránd: *A csendőrség úttörői*, 177. oldal (Budapesti Hírlap Nyomdája, Budapest, 1926).

³ Tar község napjainkban a Nógrád megyében lévő Pásztói járáshoz tartozik. Lásd www.tarkozseg.hu – Tar község honlapja (letöltés: 2018. január 29.).

⁴ *A csendőrség úttörői*, 176. oldal.

⁵ Vesd össze Ibolya Tibor: *Kriminalisztikatörténeti tanulmányok*. Az első magyar kriminalisztikai tankönyv és szerzője, 32–34. oldal (Patrocinium Kiadó, Budapest, 2015).

⁶ Vecseklő (Večelkov) község ma Szlovákiában, a Rimaszombati járásban található. Lásd <http://adatbank.sk/lexikon/vecseklo-vecelkov/> – Szlovákiai Magyar Adatbank (letöltés: 2018. január 29.).

⁷ Szinnyei József: *Magyar írók élete és munkái* – Magyar Elektronikus Könyvtár (MEK) – <http://mek.oszk.hu/03600/03630/html/> (letöltés: 2018. január 29.).

⁸ *Kaució* [eredetileg *caution* (kötelezvény, gondoskodás, előrelátás)]: vagyoni biztosíték, óvadék. Forrás: Bakos Ferenc (szerk.): *Idegen szavak és kifejezések szótára*, 418. oldal (Akadémiai Kiadó – Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1984). Régen házassági óvadék katonatisztek nősülésekor, vagyis az a rendfokozatonként megállapított különböző nagyságú pénzösszeg, illetve ingatlan, amelyet a nősülni szándékozó katonatisztnak biztosítania kellett, hogy a kamatok és/vagy a jövedelem lehetővé tegye a családnak a tisztii rendfokozathoz méltó életmódot.

Forrás: <http://meszotar.hu/keres-kauci%C3%B3> – Tudományos és Köznyelvi Szavak Magyar Értelmező Szótára (letöltés: 2018. január 29.).

⁹ A magyar királyi csendőrség 1881. február 14-én alakult meg. Lásd a csendőrségi legénység állományának kiegészítéséről szóló 1881. évi II. törvénycikk, valamint a közbiztonsági szolgálat szervezéséről szóló 1881. évi III. törvénycikk rendelkezéseit.

¹⁰ Versec község (szerbül Општина Вршац/Opština Vršac) egy közigazgatási egység Szerbiában, a Vajdaságban. Forrás: <http://vajdasag.rs/Versec> – A Vajdaság enciklopédiája (letöltés: 2018. január 11.).

¹¹ Forrás: <http://mek.oszk.hu/03600/03630/html/> – Magyar írók élete és munkái (letöltés: 2018. január 10.).

¹² Nagyvonalakban: a Ludovika (latinus néven Ludoviceum) alapításáról már a katonai Ludovika-akadémiáról szóló 1808. évi VII. törvénycikk rendelkezett. Az intézmény „Pest városában történő haladéktalan felállítását” az 1827. évi XVII. törvénycikk megerősítette, amelynek folyamánként József főherceg 1831-ben tette le az épület alapkövét, de a katonai tanintézmény ténylegesen csak 1872. november 21-én nyitotta meg a kapuit. Szervezetét a magyar királyi honvédségi Ludovika Akadémia felállításáról szóló 1872. évi XVI. törvény szabályozta. A Ludovika főépületében 2012 januárjától a Nemzeti Közszolgálati Egyetem (NKE) működik, és 2017 szeptemberétől itt kapott helyet a Rendőrtiszti Főiskola (RTF) jogutódja, az NKE Rendészettudományi Kar (RTK). Forrás: <https://1000ev.hu/index.php> – 1000 év törvényei (letöltés: 2018. január 29.); http://www.honvedelem.hu/container/files/attachments/27687/02_ludovika_elso_fejezet.pdf – A magyar királyi honvéd Ludovika Akadémia (1808–1945) I. rész. Honvédelem.hu (letöltés: 2018. január 11.).

¹³ Vesd össze dr. Kovács Gyula: Báró Splényi Ödön, a főváros első detektívönöke. Dr. Kovács Gyula (szerk.): Obsitos Detektívek Lapja 2014/3–4 szám, 4–7. oldal (Obsitos Detektívek Egyesülete, Budapest, 2014).

¹⁴ A csendőrség úttörői, 177. oldal.

¹⁵ Forrás: Vasárnapi Újság 1900. évi 38. szám (1900. szeptember 23.).

¹⁶ A csendőrség úttörői, 177. oldal.

¹⁷ Az Osztrák Császári Lipót-rendet (*Leopold Orden*) Habsburg I. Ferenc osztrák császár és magyar király alapította 1808. január 8-án, édesapja, II. Lipót magyar király tiszteletére. A rendnek hagyományosan három osztályát különböztették meg: a lovagkeresztet, a középkeresztet és a nagykeresztet. Háború esetén úgynevezett haddíszítményes osztályokat adományoztak, ami a háborúban tanúsított vitézséget volt hivatott szimbolizálni. Forrás: <http://kituntetes.webnode.hu/kituntetesek/magyar-osztrak-monarchia/lipot-rend/> – Kítüntetéseket és jelvényeket (letöltés: 2018. január 29.).

¹⁸ Az Osztrák Császári Vaskorona-rendet (*Orden der Eisernen Krone*) I. Ferenc Császár alapította újra 1815-ben. Az eredeti Vaskorona-rendet I. (Bonaparte) Napóleon francia császár alapította az Itáliai Királyságban. A rendnek ugyancsak három osztálya volt, és 1860 februárjától – a Lipót-rendhez hasonlóképpen – az ellenséggel szemben tanúsított katonai érdemek elismeréseként bevezették a haddíszítményt. Forrás: <http://kituntetes.webnode.hu/kituntetesek/magyar-osztrak-monarchia/vaskorona-rend/> – Kítüntetéseket és jelvényeket (letöltés: 2018. január 29.).

¹⁹ A Katonai Érdemkereszt (*Das Militär-Verdienstkreuz*) a Habsburg Birodalom, majd 1867-től az Osztrák-Magyar Monarchia katonai kítüntetése volt. Az érdemkereszt szintén háromfokozatú volt. A monarchia idején az érdemkereszt magasabb fokozatának elnyerése esetén az alacsonyabb fokozatot „le kellett tenni”. Forrás: <http://kituntetes.webnode.hu/kituntetesek/magyar-osztrak-monarchia/katonai-erdemkereszt/> – Kítüntetéseket és jelvényeket (letöltés: 2018. január 13.).

²⁰ *Genre*: életkép; tárgyát a mindennapi életből merítő elbeszélés vagy festmény. Bakos, 295. oldal.

²¹ Forrás: <http://mek.oszk.hu/03600/03630/html/> – Magyar írók élete és munkái (letöltés: 2018. január 29.).

²² Az első magyar kriminalisztikai tankönyv és szerzője, 33. oldal.

²³ *Vagabundus*: csavargó. Bakos, 885. oldal.

²⁴ Forrás: Hubay Miklós: Fejezetek egy önéletrajzból. Juhász Ferenc (szerk.): Új Írás 1978/1. szám, 113-128. oldal (Lapkiadó Vállalat, Budapest, 1978).

²⁵ *Annales*: évkönyv, krónika. Bakos, 45. oldal.

²⁶ Apokrif Krúdyról. – <http://home.hu.inter.net/kortars/0111/bodri.htm> (letöltés: 2018. január 29.).

²⁷ A csendőrség úttörői: Képgaléria.